

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta (U 44/2023 vp): Lakivaliokuntaan on saapunut jatkokirjelmä UJ 8/2025 vp — U 44/2023 vp mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Sofia Söderholm, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Pauliina Sillfors, oikeusministeriö
- toimialajohtaja Olli Vilanka, Oikeuspalveluvirasto
- toiminnanjohtaja Leena-Kaisa Åberg, Rikosuhripäivystys

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Suomen Asianajajat

Viitetiedot

Valiokunta on aiemmin antanut asiasta lausunnon LaVL 12/2023 vp.

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio on 12.7.2023 antanut ehdotuksen (COM(2023) 424 final) rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta (jäljempänä uhridirektiivi). Direktiiviehdotuksesta saavutettiin neuvoston yleisnäkemyksessä kesäkuussa 2024.

Trilogineuvottelut Euroopan parlamentin kanssa käynnistyivät loppuvuodesta 2024. Valtioneuvoston jatkokirjelmän mukaan Puolan tavoitteena on ollut saattaa neuvottelut päätökseen puheenjohtajuuskaudellaan viimeistään kesäkuun 2025 puolivälissä. Oikeusministeriö on valiokuntakäsittelyssä kuitenkin arvioinut, että yhteisymmärryksen saavuttaminen Puolan puheenjohtajuuskaudella vaikuttaa epätodennäköiseltä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto on muodostanut näkemyksen direktiiviehdotukseen aikaisemmin eduskuntakirjelmässä U 44/2023 vp ja UJ 11/2024 vp, joita valtioneuvosto täydentää tällä Ujatkoselvityksellä seuraavasti osallistuaan direktiiviehdotuksen neuvotteluihin:

Valtioneuvosto katsoo, että direktiiviehdotus on neuvottelujen aikana pysynyt monilta osin Suomen neuvottelutavoitteiden mukaisena. Siltä osin kuin Euroopan parlamentin kannat ovat aiheuttaneet muutoksia direktiiviehdotukseen, valtioneuvosto katsoo, että saavutetut kompromissit vastaavat monilta osin Suomen neuvottelutavoitteita.

Vaikka trilogineuvotteluissa direktiiviin on palautettu Suomelle komission ehdottamassa muodossa vaikea vahingonkorvausta koskeva 16 artikla, valtioneuvosto katsoo, että neuvotteluissa saavutettu kompromissiratkaisu on hyväksyttävissä. Valtioneuvosto katsoo, että uhrin yhteystietojen luovuttamista koskeva kompromissiratkaisu huomioi Suomen kannan mukaisesti puolustuksen oikeudet ja on siten hyväksyttävissä.

Trilogineuvotteluissa uhrien tukipuhelinta koskevaan 3 a artiklaan on lisätty uusi velvoite, joka koskee Rikosuhripäivystyksen chat-palvelun tarjoamista. Valtioneuvosto pyrkii neuvotteluissa ratkaisuun, joka on sovitettavissa Suomen järjestelmään kohtuullisin lisäkustannuksin.

Valtioneuvosto pyrkii neuvotteluissa ehdotettua joustavampaan oikeusapua koskevaan sääntelyyn. Valtioneuvosto kuitenkin katsoo, että Suomi voi hyväksyä oikeusapuun liittyvät ratkaisut osana kokonaiskompromissia.

Valtioneuvosto pyrkii direktiivin jatkoneuvotteluissa siihen, että direktiivin sääntely olisi mahdollisimman selkeää. Valtioneuvosto muodostaa kantansa lopulliseen neuvottelutulokseen direktiiviehdotuksesta kokonaisarvioinnin perusteella ottaen huomioon hallitusohjelman uhrien asemaa ja oikeuksia koskevat painotukset.

Valiokunnan lausunto LaVL 2/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valtioneuvoston jatkokirjelmässä informoidaan eduskuntaa uhridirektiivin muutosehdotusta koskevista trilogineuvotteluista sekä täydennetään Suomen kantoja. Jatkokirjelmä perustuu puheenjohtajamaan esittämiin viimeisimpiin kompromissiehdotuksiin.

Jatkokirjelmän mukaan uhridirektiivin muutosehdotus on trilogineuvottelujen aikana pysynyt monilta osin Suomen neuvottelutavoitteiden mukaisena. Keskusteltavana on kuitenkin vielä Suomen kannalta keskeisiä kysymyksiä, kuten uhrille suoritettava vahingonkorvaus, oikeus oikeusapuun, uudelleentarkastelu-oikeus ja oikeussuojakeinot sekä tukipalvelut.

Lakivaliokunta keskittyy lausunnossaan käsittelemään uhrin oikeutta oikeusapuun. Muiden kysymysten osalta valiokunta viittaa valtioneuvoston kirjelmässä esitettyyn sekä aiemmin asiasta antamaansa lausuntoon (ks. LaVL 12/2023 vp).

Nykyisen uhridirektiivin 13 artiklan mukaan edellytykset, joiden nojalla uhri voi saada oikeusapua rikosoikeudellisessa menettelyssä, määritetään kansallisessa oikeudessa. Komissio ei alkuperäisessä direktiiviehdotuksessaan ole esittänyt artiklaan muutoksia, mutta artiklasta on trilogineuvotteluissa käyty keskusteluja Euroopan parlamentin kannan vuoksi.

Puheenjohtajamaan viimeisimmässä kompromissiehdotuksessa mahdollisuus määritellä oikeusavun edellytykset kansallisessa lainsäädännössä ehdotetaan poistettavaksi ja edellytykset määritettäväksi direktiivissä. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on varmistuttava, että uhreilla, joilla ei ole riittäviä varoja oikeudellisen avun maksamiseen rikosprosessissa, on mahdollisuus oikeusapuun. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin soveltaa uhrin taloudelliseen tilanteeseen perustuvaa tarveharkintaa, käsillä olevan tapauksen laatuun perustuvaa tarveharkintaa tai molempia. Lisäksi ehdotuksessa listataan tekijät, jotka kummassakin tarveharkinnassa on otettava huomioon. Jäsenvaltioiden tulisi kuitenkin varmistaa, että tietyt kansallisessa lainsäädännössä määritetyt uhrin, esimerkiksi lapset ja vammaiset, ovat rikosprosessissa oikeutettuja oikeusapuun. Jäsenvaltiot voivat ehdotuksen mukaan kuitenkin itse määritellä uhriryhmät kansallisessa lainsäädännössä. Näihin uhriryhmiin ei siten sovellettaisi kumpaakaan edellä mainittua tarveharkintaa. Puheenjohtaja on kuitenkin ilmaissut pyrkivänsä neuvotteluissa siihen, että uhrin taloudelliseen tilanteeseen perustuvaa tarveharkintaa sovelletaan silloinkin, kun uhrina on tietty kansallisessa lainsäädännössä määritelty erityisryhmä.

Valtioneuvoston kirjelmästä ilmenee, että oikeusavun myöntämisen edellytyksiä koskeva muutosehdotus saattaa joiltain osin edellyttää kansallisen lainsäädännön muuttamista. Koska neuvottelut ovat kesken, muutoksen vaikutuksia on haastavaa arvioida.

Lakivaliokunta toteaa, että uhridirektiivin 13 artiklan muuttaminen puheenjohtajamaan ehdottamin tavoin siten, että rikoksen uhrin oikeusavun edellytykset määritetään kansallisen lainsäädännön sijasta EU:n tasolla, on periaatteellisesti merkittävä muutos. Valiokunta suhtautuu muutokseen kuitenkin lähtökohtaisesti myönteisesti, sillä on tärkeää, että rikoksen uhrin oikeuksia edistetään EU:n vähimmäissäännöin myös oikeusavun edellytysten osalta, jotta rikosten uhreilla on kaikkialla EU:ssa vähimmäistason suoja. Koska kyse on vähimmäissäännöistä, jäsenvaltiot voi-

Valiokunnan lausunto LaVL 2/2025 vp

vat kansallisesti mennä rikoksen uhrinaseman suojaamisessa ja kehittämisessä EU:n tasoa pitemmälle.

Jos oikeusavun edellytykset määritetään uhridirektiivissä, valiokunta pitää rikoksen uhrin oikeuksien toteuttamisen kannalta tärkeänä, etteivät oikeusavun edellytykset ole liian tiukat. Toisaalta on otettava huomioon, että oikeusavun myöntämisen edellytysten ja uhriryhmien määrittelyllä voi olla jäsenvaltioille taloudellisia vaikutuksia. Valiokunta katsookin, että edellä mainitut seikat on aiheellista huomioida trilogineuvotteluissa tasapainoisesti, jotta sääntely voidaan panna kansallisesti täytäntöön mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kannattaa valtioneuvoston tavoitetta pyrkiä saamaan oikeusapua koskevaan sääntelyyn riittävästi joustavuutta. Viime sijassa ehdotetut ratkaisut ovat kuitenkin osana kokonaiskompromissia hyväksyttävissä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyn huomioon valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 11.6.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Elisa Gebhard sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Mika Riipi kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
varajäsen Karoliina Partanen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila